

Tage Holmberg

**När ni samlas har
var och en något
att bidra med**

(1 Kor. 14:26)

Om gudstjänsten

”Välkommen till kyrkan”

Före sammanningningen kommer prästen fram i koret och säger ”välkomna till kyrkan allesammans...” Visst är det bra med anvisningar i förväg, som gör det lättare att hitta alla kyrkans böcker och häften. Det är bra, att prästen med några personliga ord slår an en ton av mänsklig värme och samhörighet. Det är bra att han uppmanar församlingen att bli stilla och bedja, innan klockorna ringe. Men det här ordet ”välkomna!” — så vänligt och välment — ger ändå inte det stöd åt den falska föreställningen, som somliga har, att gudstjänsten är något som prästen ”arrangerar” för de andra? Det ligger tyvärr nära till hands i organisations-Sverige att betrakta präst och organist som gudstjänst-producenter och alla övriga som gudstjänst-konsumenter. Det är klart att arrangören hälsar välkommen, liksom värdfolket på en bjudning — och gästerna låter sig väl smaka. Så menar naturligtvis inte prästen själv, men ändå... Egentligen kan ju den gudstjänstfirande församlingens medlemmar lika väl säga välkommen till prästen som han till dem.

Alla bidrar — samma syfte

Aposteln Paulus menar i varje fall, att var och en som kommer till gudstjänsten har något, som just han eller hon kan bidra med: sång, undervisning, uppenbarelse o.s.v. Apostels anvisningar till församlingen i Korint betyder naturligtvis inte, att vid våra gudstjänster alla skall stiga fram och utföra någon ”programpunkt”. Men de säger något ytterst angeläget till var och en i kyrkan: Du har inte kommit hit för att sitta och se på, eller höra på, bara. Det här är ingen föreläsning och ingen musikkuppsättning. Här är det Guds familj som samlas, och liksom i alla sunda familjer är var och en med-ansvarig — med-arbetande — betydelsefull — omistlig för helheten. Just din närvaro, din sång, din bön, din tacksägelse, kan vi andra inte undvara.

Du har ett bidrag att ge, som församlingen behöver!

Visst kan man tänka sig, att det här bidraget ges, på ett ”andligt” sätt, även om det skulle gå till så, att prästen och organisten är de enda som öppnar munnen, och de övriga tigger. Men nog är det betydligt bättre, om gudstjänsten utföras så, att allas medansvar kommer till hörbart uttryck — t.ex. på så sätt, att alla läser med högt i syndabekännelse, trosbekännelse och Fader Vår, att församlingen svarar med Amen på bönerna och med ett uttalat tack till Gud efter textläsningarna (här är 1976 års Högmässorordning ett framsteg). När lekman ansvarar för läsning av texter samt eventuellt för vissa delar av kyrkans allmänna förbön, är också det ett uttryck för samma bibliska princip: ”alla bidrar”.

När aposteln har gett några exempel på församlingsmedlemmars olika bidrag till gudstjänsten, säger han: ”Men allt skall syfta till att bygga upp”. Det är inte för att hedra bidragsgivarna, som det skall gå till på det här sättet, utan för församlingens skull — för att församlingen skall byggas upp. Och ”uppbyggelse” i biblisk mening innebär inte, att den enskilde känner sig värmd och tröstad (det är bra det också), utan att församlingen blir bättre — får starkare grund, större vidd och högre kor, d.v.s. blir fastare förenad med Herren Jesus och bättre skickad än förut att vara ett ställe, där han kan bo, där han kan utföra sitt verk bland människorna.

Levande stenar — andligt husbygge

Också aposteln Petrus talar om ”uppbyggelse” i denna konkreta mening: ”När ni kommer till honom — Kristus — då blir också ni till levande stenar i ett andligt husbygge” (1 Petr. 2:5). Själva huset — Kristi Kyrka — är ju det viktigaste: alla stenarna sammanfogade till ett helt. Men stenarna muras in var för sig. Om en enda tas bort, blir väggen skadad. Tas många bort, kan hela huset rasa. Här har vi en viktig aspekt också på gudstjänsten: den riktar sig till och bygger på såväl individen som kollektivet. Det är kollektivet, församlingen, som firar gudstjänst, men varje enskild gudstjänstfirare har sin plats i helheten, sin del av uppgiften. Guds Ord, läst och förkunnat i gudstjänsten, talas

till församlingen — men meningen är att var och en som sitter i kyrkan skall ta åt sig det som ett ord in i sin egen situation. Predikan skall vara allmänglig — och på samma gång passa var och en av de olika gudstjänstdeltagarna! Så dubbelverkande ("veeggat") kan bara Guds eget ord vara.

Brokig skara — andlig enhet

Olika är de nämligen i hög grad. Aposteln Petrus säger att Guds nåd är "brokig" (på svenska "många former"), och aposteln Paulus, att Guds vishet är "mångbrokig" (på svenska "hela dess mångfald"). Brokig är också den skara som samlas i Guds hus. Detta är helt i överensstämmelse med Mästarens vilja. Alla slags människor från gator och gränder i staden, från vägar och stigar på landet, skulle ju hämtas till den stora festen (Luk. 14:21,23). Kyrkan är och skall vara "öppen". Men inte så öppen, att gästerna aldrig får träffa Honom som bjöd dem. — "Din ras och ditt språk och ditt namn gör detsamma" — men om det är den levande Frälsaren du möter i gudstjänsten, eller bara vaga stämningar och allmän-religiöst prat — det gör verkligen inte detsamma. "Brokigheten" måste bejakas, öppenheten skall finnas där — den orädda generositeten från församlingens sida gentemot alla som av en eller annan anledning finns i kyrkan — men mitt i allt detta gäller det att "bevara den andliga enheten: en enda kropp och en enda ande — en är Herren, en är tron, ett är dopet, en är Gud och allas Fader" (Ef. 4:3—6).

"Med dina trogna i alla tider" — vår egen gudstjänst

Den svenska högmässan är ett konstverk och en klenod. Så har vi inte heller hittat på den själva. "Ordet gudstjänst", d.v.s. textläsningar och predikan, har sina rötter i den judiska synagogans gudstjänst, utformad under århundradena närmast före Kristi födelse. Urkyrkan övertog den gudstjänstformen. Till profeternas ord lades Herrns eget ord — och

hans apostlars — och gudstjänstens höjdpunkt blev Herrns egen måltid. Uppståndelsens dag blev "Herrns dag", där för samlades de kristna varje söndag till brödsbrytelse. Från första resp. fjärde århundradet har vi den apostoliska och den nicenska trosbekännelsen. När församlingen högt och gemensamt bekänner sin tro med de gamla orden, då är det en lovsång till den Treenige Guden — och dessutom en solidaritetsförklaring med Herrns trogna i alla tider och på alla platser, och därför en av högmässans höjdpunkter. Från fornkyrkan stannar också "Herre förbarma dig", lovsången "Vi prisar dig" och andra inslag i högmässan. Mycket i nattvardsmässan går tillbaka till tidig medeltid. Den liturgiska skrunden och den gregorianska sången har tusenåriga rötter. Reformationstiden gav församlingssången en ny betydelse och skänkte oss många av våra käraste psalmer o.s.v. Så har Kyrkan, tiderna igenom, i tillbedjan och bön format den kristna huvudgudstjänsten. De apostoliska orden, som är vår överskrift, gäller också de olika århundradena: vart och ett av dem har något att bidra med.

Därför är också vår svenska högmässa i alla väsentliga stycken samma gudstjänst som firas över hela världen: på tyska och latin, på tamil och swahili tillbeds Herren likadant, t.o.m. med samma ord, återgivna på vars och ens språk. Vi binds i högmässan samman med en oräknelig skara — en lärjungaskara från tjugo sekler och mer än hundra länder. Detta fyller oss med glädje och frimodighet: vi är en del av en världsvid gemenskap. Det ger fasthet i formen — varför skulle vi överge de former och uttrycksmedel, som våra kristna sysstrar och bröder genom generationerna har använt för sin gudsdyrkan?

Men att gudstjänsten uttrycker kontinuitet med gångna släkten är inte detsamma som att den är "gammalmodig". Dess fasta former är inte detsamma som stelhet eller tråkighet. Den tiden är lyckligtvis förbi, då man menade, att inte ett ord fick uttalas under "altartjänsten", som inte var "gillat och städfäst av konungen". Naturligtvis är gudstjänsten en gudstjänst för vår tids människor, på vår tids språk. Det gäller själva ordalagen — nutida svenska — men också tonernas språk och målningens, vävnadens och arkitekturens språk.

Det beprövade gamla och det friska nya behöver inte utesluta varandra. "Låt former och färger och rörelser hylla/ den kraft som med härlighet världen vill fylla" (Ps o V 839). Visst måste det, inom tillbedjans ramm, finnas utrymme för improvisationer och för inslag som har samband med speciella omständigheter eller händelser just där och just då. Framför allt måste det ju vara självklart, att församlingen får bedja för vilken människa eller vilken sak den själv vill — böneämnen rekommenderade av stiftets Biskop eller sådana som man själv finner angelägna. Här kan var och en verkligen ha något att bidra med!

Överhuvud bör det fria och lediga, det enkelt naturliga, det varmt mänskliga, prägla våra gudstjänster. De kan vara högtidliga på samma gång. De kan vara festliga, även "märktiga" där det är på sin plats, fyllda av glädje, varför inte av sprakande färger och jublande toner? Samtidigt finns där den stillhet, som anstår oss människor inför Herrans ansikte, och den ödmjukhet som Herrans närvaro kräver.

*

Släpp mitt folk, så att de kan hålla gudstjänst åt mig!

Från 1:a Korintherbrevet går vi tillbaka till 2:a Moseboken. Om och om igen tränger sig Mose och Aron fram till Faraos med en oförsämd begäran. Men det är Herrans egen order de kommer med. Den är ett genomgående tema, något av ett motto, över hela berättelsen om Exodus — om Israels barns uttåg ur slaveriet: SLAPP MITT FOLK! säger Herren.

Lägg märke till motiveringen. Varför skall Faraos släppa iväg en väldig skara slavarbetare, som så väl behövs för storkraftens skrytbyggen? Därför att Israels barn har det så svårt och längtar tillbaka till sitt eget land? Därför att det inte är rätt av ett folk att hålla ett annat folk i slaveri? Ja, sådant finns också med och åberopas — senare — i Moseböckerna. Men just här finns bara en motivering, eller rättare ett enda

syfte med Guds befallning: släpp mitt folk, "så att de kan tjäna mig" — d.v.s. hålla gudstjänst åt mig — i öknen!

Detta säger oss två utomordentligt viktiga saker om vår gudstjänst — för det är ju samme Gud och samma "tjänst" det är fråga om:

Att hålla gudstjänst åt Herren är en *väsentlig* uppgift — en ofrånkomlig plikt och en omistlig förmån. Det är något som står i centrum för Guds folks liv. Att en kristen församling samlas till gudstjänst varje söndag kan inte alls jämföras med att t.ex. en ideell förening anordnar regelbundna möten för sina medlemmar — för att skapa sammanhållning, för att informera och inspirera o.s.v. En församling i biblisk mening (ek-klesia) är människor, som har kallats ut ur sitt gamla sammanhang för att vara samlade kring sin Herre. Utan denna "samling" är det ingen "församling" — däri ligger gudstjänstens avgörande betydelse för det kristna livet. — Vilka människor "är" Kyrkan? Vilka "utgör" Kyrkan, så att de kan föra hennes talan? Inte de anställda. Inte de förtroendevalda. Utan de som håller gudstjänst åt Herren (och bland dem är förhoppningsvis också människor från de två första kategorierna med).

Att hålla gudstjänst åt Herren är *folkets* sak — en gemensam uppgift. Till en föreläsning kan det komma femtio individer. Var och en tar till sig av föreläsningen det som intresserar honom eller henne. När föreläsaren har gjort sitt, skingras de femtio individerna. Till gudstjänsten kommer Guds folk — just för att vara Guds folk. Till gudstjänsten kommer Guds familj — för att fungera som familj. Att ha olika gudstjänster för olika kategorier: en för barn, en för ungdom, en för äldre o.s.v., kan möjligen i vissa fall tolereras som en övergångsföreteelse, som en nödlösning, ett rop på hjälp. Men det stämmer dåligt med Skriftens svr: det är *Guds folk* som skall hålla gudstjänst åt honom.

Att leva utanför folkgemenskapen, utanför "huset", d.v.s. familjen, var för Bibelns människor ett fruktansvärt olycksöde. Därav jubelklängen i apostels ord till dem som kommit till tro på Herren Jesus: "ni är inte längre gäster och främlingar (ordagrant: "utanför-huset-människor") utan har ert hem hos Gud" (ordagrant "är Guds hus-folk" = Guds

familj, Ef. 2:19). Med en sådan förmån — hur självklart då att man ständigt uppsöker familjegemenskapen i Guds hus, att alla "trostränder" (d.v.s. bröder och systar i tron, Gal. 6:10) tjänar Gud genom att lovsjunga och bedja tillsammans och fira Herrens måltid tillsammans!

Kom loss!

Släpp mitt folk! sade Gud till förtryckaren Faraos. Guds folk i Svenska kyrkan — och därmed menas i det här sammanhanget alla hennes döpta medlemmar — behöver nog rikta den maningen, inte till "förtryckare" utanför kyrkan, utan i första hand till sig själva. Då får den formen: Kom loss! Bryt upp! Låt oss tillsammans bryta oss ut ur det som hindrar oss att på rätt sätt hålla gudstjänst åt Herren!

□ *Loss ur privatseringen*

Länge nog har vi låtit oss intalas, att religionen är en privat-sak. Det är den naturligtvis minst av allt — i varje fall inte den kristna tron och kristenlivet. "Det går lika bra att vara kristen på egen hand" säger somliga. Det går — genom Guds nåd — för den som på grund av ofrånkomligt tvång måste leva isolerad, men det går absolut inte "lika bra". För oss "vanliga" människor, som inte är dömda till isolering, är mänsklig gemenskap och kristen gemenskap en kraftkälla, som vi inte har råd att vara utan. "När ni samlas", skriver aposteln — *att* ni gör det är självklart — då styrker och uppmuntrar och berikar ni varandra ömsesidigt. "Privat" betyder egentligen "berövad" — den som vill vara kristen privat, som inte "har tid" eller lust att fira gudstjänst med Guds folk, berövar sig själv en stor rikedom.

□ *Loss ur media-förtrollningen*

Visst är det spännande med nya massmedia. När tidningsläsandet spreds över landet, kom lanmbrevbäraren med lokal-tidningen till alla gårdar, och där kunde man läsa den kända hovpredikantens söndagsbetraktelse. När radion uppfanns, kunde man sitta med iuzartra tryckta mot öronen och följäkan

hel högmässa. Och nu får vi i TV-inspelningens strålkastarljus varje detalj av prästens skrud och av hans anletsdrag, med riktiga färger, in i våra vardagsrum. Visst är det bra!

Tekniken är något att vara tacksam för. Så bra att kunna tala i telefon med sin dotter i England, eller att få ett band med de käras röster ända från Afrika! Men inte kan detta ersätta det personliga sammanträffandet, inte går det upp mot samvaron i familjekretsen! Låt oss tacksamt notera, att radions och televisionens andakter och gudstjänster — om de har ett bibliskt innehåll — kan vara en god hjälp för den som är isolerad, och en spjutspets för evangeliet in i miljööer, som annars är stängda för Kyrkans budskap. Men vi andra, som kan ta oss till kyrkan, vi behöver inte låta oss förtrollas eller bindas av massmedia, så att vi "överger vår församlingsgemenskap" eller "försunnar våra sammankomster" (Hebr. 10:25, översättning 1917 resp. 1981). Låt oss istället "uppmuntra varandra" genom att verkligen vara tillsammans!

□ *Loss ur passiviteten*

Många s.k. ovana kyrkesökare siter med den utdelade psalmboken ouppslagen och gudstjänstordningen oöppnad framför sig i bänken hela gudstjänsten igenom. Men tiggande och passiva är dessvärre också många av dem som ofta går i kyrkan. Varför? Konsument-attityden har redan berörts: detta är "profissens" gudstjänst — vi andra "behöver inte göra något". Eller: vi har kommit hit för att "höra" pastor X eller kyrkoherde Y (och kanske betygssätta honom efteråt). Nu är det hans sak att tala. Vi hör på. Kanske är detta en sekulariserad efterklang — och karikatyr — av den gamla lutherska synen: församlingen består av "lärare" (=präst) och åhörare. Läraren undervisar, och åhöraren tar emot hans undervisning. Detta är sant — men det är inte hela sanningen. Visst är prästen "lärare" enligt Nya Testamentet. Han har något att meddela, fakta att komma med: "Detta säger Jesus om sig själv, detta är Bibels budskap. Så säger Herren". Men det är inte fråga om en teoretisk lära, något enbart intellektuellt, något art. inregistrera i hjärnan. "Lära" i biblisk mening är inte ett system av lärosatser utan en vägvisning: vi får reda på vägen — och hjälp att vandra vägen — till räddning.

Det är frågan om ett personligt tilltal från Gud till var och en — ett budskap som förvandlar hela människans situation och tar i anspråk hela hennes person: hjärna och hjärta, mun, händer och fötter. Visst skall vi lyssna noga: tron kommer ur hörandet, säger aposteln ordagrant ("tron bygges på förkunnselen", Rom. 10:17). Den som — tvärs igenom förkunnarens ord — hör Kristus själv tala, den människan kommer till tro. Men tron tar sig uttryck i munnens beaktelse (Rom. 10:10,14). Denna munnens beaktelse kan rimligtvis inte förenas med passivitet. Den är något aktivt: "att ni alla med en mun prisar vår Herre Jesu Kristi Gud och Fader" (Rom. 15:6). Att komma loss ur passiviteten innebär bl.a. att använda sin mun, när man firar gudstjänst. Till en hörbar trosbekännelse och bön, samt inte minst till psalmsång (det är inte fråga om musikaliska prestationer utan om kristen gemenskap och ett gemensamt tack till Gud).

Säkert behöver vi alla vara åhörare — lyssna ut ständigt mer av Guds Ords vishet och vägledning — men vi är också kallade att "bli ordets görare, inte bara dess hörare" (Jak. 1:22). Varje lem i Kristi kropp har sin egen uppgift. Alla behövs för att tjäna Gud, i gudstjänsten inne i kyrkan och i Guds tjänst ute i världen.

*

"När ni samlas har var och en något att bidra med" — det apostoliska ordet har detta att säga till varenda en av oss: Genom att fira gudstjänst med församlingen *ger* du ett bidrag, som verkligen behövs för helheten. Men då *får* du ju också för egen del hjälp och glädje av de andra gudstjänstfirarnas bidrag. Och — framför allt — du får möta Gud själv i gudstjänsten — möta den levande Herren, i hans ord och sakrament.